

Svoboda slova

Svoboda slova se latinsky řekne *libertas verbi*. Latinský termín neuvádím náhodou, ale s cílem ukázat, že překlady odborných termínů mohou být velice problémové. Ne vždy se totiž podaří vystihnout podstatu pojmu, který překládáme. Sousedství „svoboda slova“ v nás jistě napoprvé bude evokovat myšlenky související s publicistikou, s novinami. Budeme jistě přemýšlet o tom, zda v naší zemi skutečně panuje svoboda slova, zda je opravdu možné beztrestně napsat svůj vlastní názor, ať už je jakýkoliv. Troufám si říct, že právě tímto problémem se bude určitě zabývat většina studentů, kteří se rozhodli zamyslet se nad tímto problémem. Já však chci zaměřit jiným směrem. Ukázat hluboký význam tohoto termínu především v duchovním, nebo, chcete-li, teologickém smyslu.

Otevřeme-li Janovo evangelium, začíná těmito slovy: „*In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil, quod factum est*“. Český překlad zní: „*Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest*.“ (Jan 1, 1-3) Slovo (*Verbum*) je zde psáno s velkým písmenem. Už jenom z tohoto zdánlivého detailu musí být i „nezasvěcenému“ člověku jasné, že se zde nejedná o obyčejné slovo, kterých říkáme každý den stovky a tisíce. Na pomoc při vysvětlení širšího a hlubšího významu slova „*Verbum*“ si můžeme vzít další jeho ekvivalenty z původních biblických jazyků – hebrejštiny a řečtiny. Hebrejské slovo „*Amen*“, jímž bývá obvykle zakončena křesťanská modlitba, má také širokou škálu významů, které se prolínají: důvěřovat, svěřit se, věrnost, pevnost, pevný základ, stát, pravda... Řecký termín „*logos*“, který se dá do češtiny přeložit jako *Slovo*, do latiny jako *Verbum*, svým významem téměř odpovídá hebrejskému kořeni slova „*mn*“ (*Amen*): Slovo, smysl, rozum, pravda jsou obsaženy v jeho významu. „*Úkon křesťanské víry zahrnuje v sobě přesvědčení, že smysl dávající základ, „logos“, na který se my stavíme, je smysl i pravda. Smysl, který by nebyl pravdou, by byl ne-smyslem. Nedělitelnost slov smysl, základ, pravda, kterou vyjadřuje jak hebrejské slovo „Amen“, tak i řecké slovo „logos“, ukazuje zároveň celý obraz světa*.“ (Josef Ratzinger, *Úvod do křesťanství*, str. 33) Křesťané věří, že Bůh je Všemohoucí (*Omnipotens*). Jeho Slovo, „*logos*“, se tak stalo „startovním prvkem“ celého Stvoření, které bylo možné díky Boží všemohoucnosti.

Stvoření je prvopočátkem, těžko šlo začít jinou událostí. *Verbum* je však předpokladem pro největší tajemství křesťanské víry – Vtělení. V modlitbě *Angelus Domini* (*Anděl Páně*) se modlíme: „*Angelus Domini nunciavit Mariae – et concepit de Spiritu Sancto... Ecce ancilla Domini, - fiat mihi secundum verbum tuum... Et Verbum caro factum est – et habitavit in nobis...*“ Česky: „*Anděl Páně zvěstoval Panně Marii – a ona počala z Duchu Svatého... Maria řekla: Jsem služebnice Páně, - ať se mi stane podle tvého slova... A Slovo se stalo tělem – a přebývalo mezi námi*.“ *Verbum* se nám tu opět ukazuje jako Boží prostředek sloužící k uskutečnění Božího záměru. „*Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný*.“ (Jan 3, 16) Evangelista Jan v předchozím citátu stručně vystihl, proč k Vtělení došlo, proč přišel Ježíš Nazaretský, zvaný Kristus, na tento svět. O tomto tajemství křesťanské víry bylo napsáno mnoho; je nemožné vysvětlit tento jev na tak malém prostoru – ostatně stejně tak je nemožné pochopit celou hloubku výše zmíněného tajemství – proto se omezím pouze na stručný nástin, který bude souviset s ujasněním termínu *logos*. Kompendium katechismu katolické církve vysvětluje Vtělení takto: „*Definitivní a úplná etapa Božího zjevení je ta, kterou Bůh uskutečnil ve svém vtěleném Slovu, v Ježíši Kristu, prostředníku a plnosti zjevení. Kristus, jednorozený Boží Syn, který se stal člověkem, je dokonalým a definitivním Slovem Otce*.“

Vysláním Syna a darem Ducha Svatého je zjevení plně dovršeno, i když bude úkolem víry církve během staletí postupně proniknout celý jeho obsah.“ Definitivní platnost Vtělení, jako závěrečné a úplné etapy Božího zjevení, kterým byl Starý zákon naplněn, popisuje i sv. Jan od Kříže: *„Když nám dal svého Syna, který je jeho Slovo, a On nemá jiné, řekl nám všechno jednou provždy v tomto jediném Slově a nemá už, co by říkal.“*

Nástinem teologicko-filozofického významu „Slova“ jsem chtěl ukázat, že tento termín může mít více významů, které mohou být (a jsou) hlubšího rázu, než by člověka na první pohled napadlo. Proto i slovo lidské, ačkoliv člověk není všemohoucí, ačkoliv lidské slovo je pouhým nepatrným odrazem slova Božího, musí být respektováno. Boží Slovo je zcela svobodné, závisí pouze na vůli Boha, který jej může ihned proměnit ve skutek.

A jsme u druhého prvku z termínu „svoboda slova“ – u svobody. Samozřejmě opět nelze jít příliš do hloubky. *„Svoboda je moc darovaná Bohem člověku jednat nebo nejednat, dělat to či ono a tak jednat z vlastního rozhodnutí. Je charakteristickým znakem skutků v plném slova smyslu lidských. Čím více člověk koná dobro, tím více se stává svobodným. Svoboda dosahuje dokonalosti, když je zaměřena k Bohu, svrchovanému Dobru naší blaženosti. Svoboda zahrnuje také možnost volit mezi dobrem a zlem. Volba zla je zneužitím svobody a vede k otroctví hříchu.“* (Kompendium katechismu katolické církve, bod 363)

Není potřeba, myslím, tento pojem více rozvádět. Pro naše zamyšlení stačí, že pokud nám dal Bůh svobodu, očekává, že ji budeme respektovat v plné míře i v mezilidských vztazích. Respektování svobody druhého člověka je neoddelitelné od jeho lidské důstojnosti. Důstojnost lidské osoby zároveň požaduje, aby nebyl člověk nucený jednat proti svému svědomí. Člověk, který má určitý názor, tedy nemůže být nucen říkat něco, co by nebylo ve shodě s jeho míněním – prohřešoval by se tím proti svému svědomí, byla by „zadupána do země“ jeho svoboda a důstojnost. Tímto řetězcem jsem se pokusil naznačit, že svoboda slova není jen „lidským výmyslem“, ale člověk ji dostal od Boha. Jak z hlediska přirozeně lidského, tak z hlediska vztahu k Bohu je proto nutné tuto svobodu ctít a zachovávat.

Zde můžeme zmínit citát jednoho z filosofů, Voltaira. *„Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale až do smrti budu hájit vaše právo to říkat.“* Jde o explicitně vyjádřený příklad svobody slova. Ta spočívá v toleranci. Bohužel, tento poměr je často vyprázdněn a nesprávně interpretován. Tolerance neznamená s tím druhým souhlasit – naopak – znamená to nesouhlasit, ale respektovat jej. Ctnost tolerance nespočívá v bezpáteřnosti nebo uznávání, že ten druhý má „možná“ pravdu, ačkoliv jsem přesvědčen o něčem jiném; spočívá v respektování svobody slova toho druhého přes náš nesouhlas. Vždyť to vyžaduje mnohem větší námahu než daný názor „přijmout“, když už s ním souhlasím. Právě v tom je síla a smysl tolerance. Mohu to uvést na příkladu – s Voltairem a jeho filosofií v mnohém nesouhlasím, přesto však nepovažuji za nutné, ani za správné, ho „vyškrtnout“ z učebních osnov.

Nechci se zabývat tématem „svoboda slova“ ve smyslu, který jsem naznačil v úvodu. Posouzení, zda je u nás či ve světě svoboda slova skutečně dodržována a umožňována, nechávám na jiných. Touto prací jsem chtěl pouze naznačit, že respektovat tuto svobodu není jen možností, ale je to především nutnost, tedy pokud chceme mít možnost žít podle svého svědomí, žít ve svobodném světě.

Jakub Zechovský

Gymnázium Zikmunda Wintra

Náměstí Jana Žižky 186

269 19 Rakovník